

6 ON HET GETENDE HUISDIER

Tekst: *Dr. P.A.P.E. Kattenberg*

OVER STATUS,
TOEKOMST
EN TITEL VAN DE
INTERIEURARCHITECT

Het getemde huisdier

Over status, toekomst en titel van de interieurarchitect

dr. P.A.P.E. Kattenberg

De heilige graal voor sommige ontwerpers van interieurs is het vinden van een ultiem vaccin tegen vormloosheid, een architectentitel. De overhype media-aandacht voor onze leefomgeving speelde even de positie van interieurdesigner in de kaart, maar al vrij snel parten. De titel van interieur- of binnenhuisarchitect is ondergeschikt gemaakt aan zowel het drama als de dynamiek van de massacultuur die gedictreed wordt door twee onderling nauw samenhangende factoren, succes en geld. Was het ontwerp adagium ooit 'form follows function' nu is het heersende motto 'form follows fun'. Vanzelfsprekend springen allerlei meer of minder malafide onderwijsinstellingen met winstoogmerk (in Nederland alleen al in de dubbele cijfers) daarop in met een curieus cursusaanbod. Voor een paar duizend euro verkoopt men garantieloos onzin. "De vakopleiding Binnenhuisarchitectuur is een prima vooropleiding voor de beroepsopleiding Interieurdesigner. Indien u deze opleiding met voldoende resultaat heeft afgerond mag u een aanvraag doen voor vermelding in het Register Interieurdesign bij het Examenbureau voor Handelsopleidingen en Creatieve Beroepen (EHCB)" ¹.

Om niet achter onzin aan te hollen worden hier eerst zowel feit als fictie van de interieur architectentitel geïnventariseerd (1). Vervolgens wordt het scenario van de voorliggende toekomst in beeld gebracht (2). Tenslotte wordt een alternatieve strategie geschetst (3).

¹ www.interieuracademie.nl

1. Feit en fictie van de Registertitel interieurarchitect

Feit

De titel van architect is beschermd. Ook de titel van interieurarchitect is wettelijk beschermd. Krachtens de in 1987 in werking getreden Wet op de architectentitel mogen uitsluitend de interieurvormgevers en binnenhuisontwerpers die ingeschreven zijn in het Architectenregister rechtens de titel van interieurarchitect voeren.

Tot op heden kunnen zij zich inschrijven die een diploma hebben behaald aan een van de onderwijsinstellingen die in het kader genoemd zijn.

(Kader)

a. zij die een diploma behaald hebben aan een **Academie van/voor Beeldende Kunsten** op grond van

* artikel 29 van de Nijverheidswet of artikel 29 van de Wet op het voortgezet onderwijs of artikel 34, derde lid, van de Wet op het hoger beroepsonderwijs uitgereikte einddiploma van een Academie van Beeldende Kunsten, waarop is aangeduid dat het examen betrekking had op interieurvormgeving;

* het getuigschrift van het met goed gevolg afgelegd examen op het gebied van de interieurarchitectuur, afgegeven door de dr.Gerrit Th. Rietveld Academie te Amsterdam, de Hogeschool voor de Kunsten te Arnhem, de Hogeschool West-Brabant te Breda, het Instituut voor Hoger Beeldend Kunst Onderwijs Oost-Nederland te Enschede, de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Den Haag, de Rijkshogeschool Maastricht te Maastricht, de Hogeschool voor de Kunsten te Utrecht, de Hogeschool voor Rotterdam en omstreken te Rotterdam, de Christelijke Hogeschool voor de Kunsten "Constantijn Huygens" te Zwolle, dan wel een van de instellingen waaruit de bovengenoemde instellingen ontstaan zijn;

* het getuigschrift van het met goed gevolg afgelegd examen, verbonden aan de bacheloropleiding Vormgeving, uitstroomprofiel Ruimtelijk Ontwerp, met in de bijlage van het getuigschrift de vermelding dat is voldaan aan artikel 11 van de Nadere Regeling afgegeven door: de Gerrit Rietveld Academie, ArtEZ hogeschool voor de kunsten, de Avans Hogeschool, de Hogeschool van Beeldende Kunsten, Muziek en Dans, de Hanzehogeschool Groningen, de Hogeschool Zuyd, de Hogeschool Rotterdam of de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht;

b. zij die houder zijn van het getuigschrift van het met goed gevolg afgelegd examen voor interieurarchitecten (toelatingseis: 7 jaar beroepservaring op het gebied van de interieurarchitectuur);

c. zij die door de Minister van OCW wegens uitzonderlijke bekwaamheid van het bovenstaande ontheffing kregen;

d. zij die houder zijn van een buitenlands diploma op het terrein van de interieurarchitectuur dat hier rechtsgeldig is krachtens de door de Minister van OCW afgegeven EG-verklaring.

Fictie

De titel van interieurarchitect is het net niet. De interieurarchitect is geen architect, ook geen designer maar iets er tussen in. Grafische, industriële en ruimtelijke designers die zich inlaten met ruimtelijke vormgeving zal de titel trouwens een zorg zijn. Ben je slecht gehumeurd dan is de titel interieurarchitect een typische exponent van de vtwonewereld. In vtwonen staat bijvoorbeeld het volgende profiel: "Wie is ME.? Zij.(36) studeerde Architectonische Vormgeving en richt zich sinds vijf jaar fulltime op interieurontwerp. M: "Je kunt met mij alle kanten op, maar mijn voorkeur ligt bij een heldere vormtaal en een toepassing van eerlijke materialen".²

² Vergelijk dit met " A very clever architect may choose to show his power by building with insufficient materials, but the supreme architect must require the very best; because the perfection of the forms cannot be shown but in the perfection of the matter", Samuel Taylor Coleridge (1772-1834)

Er zit nog al wat gebakken lucht in de titel van interieurarchitect en die kan er maar beter uitgeperst worden. In de toekomst is het overigens niet te hopen dat de titel synchroon gaat lopen met het leeglopen van de 'housing bubble'. Voor de beleving van onze onmiddellijke woon-, werk- en leefomgeving is interieurarchitectuur een noodzakelijke maar niet voldoende voorwaarde. Interieurarchitectuur is weliswaar een uitdagend domein binnen het hele fysieke veld van het bouwen, het is geen autonome discipline. Zonder architectuur (een noodzakelijke *en* voldoende discipline) is er geen interieurarchitectuur. Het statusverschil tussen de twee architectonische disciplines reflecteert zich trouwens ook in het afstudeerniveau. Architecten zijn alumni van onderling vergelijkbare Technische Universiteiten (Delft/Eindhoven) of Academia van Bouwkunst. Interieurarchitecten komen uit de *multi-curriculaire* smeltkroes van kunstacademies en hogescholen waar uniformiteit in kwaliteitsbeleid uit beeld lijkt getuige het publieke profiel van de verschillende opleidingen (zie daarvoor de websites van opgemelde instellingen).

2. Toekomstscenario van de Registertitel interieurarchitect.

Toekomst

*Design is where the future happens first*³, maar even achterom kijken kan geen kwaad. Hierboven is de wet op de bescherming van de architectentitel uit de doeken gedaan. Onvermeld echter bleef dat voor de situatie zoals die bestond bij het in werking treden van de wet in 1987 de toenmalige Minister van VROM, Beelaerts van Blokland in de Memorie van Toelichting noteerde: "...niet alleen is hun opleidingsniveau gelijkwaardig aan dat van de architect, maar in vele gevallen leiden de omstandigheden waaronder de verschillende disciplines hun beroep uitoefenen tot een gecoördineerde samenwerking op voet van gelijkheid en gelijkwaardigheid, waarbij nauwelijks valt aan te wijzen waar de bemoeienis van de een ophoudt en waar de ander begint".

Ging dit *grosso modo* al niet op in 1987, ruim twintig jaar later geldt dit zeker niet voor het gros van de interieurarchitecten dat het midden houdt tussen salesmanagers van gestileerde decadentie en moodboard fetishisten. Op het eerste gezicht is het daarom toe te juichen dat in de nabije toekomst inschrijving als interieurarchitect in het Architectenregister alleen nog mogelijk zal zijn voor afgestudeerden die een Mastergraad op het gebied van de interieurarchitectuur hebben behaald. Immers, in 2004 besloot de Minister van VROM de Wet op de architectentitel tot een krachtiger kwaliteitsinstrument te maken. Onderdeel daarvan is ondermeer het gelijkstellen van de inschrijvingseisen, en daarmee het opleidingsniveau van alle disciplines die onder de wet vallen: architectuur, tuin- en landschapsarchitectuur, stedenbouw en dus ook interieurarchitectuur.

³ New York Times, May 25,2009

Ook door ontwikkelingen in het onderwijs, waaronder de invoering van de Bachelor-Master structuur (BAMA) is het opleidingsniveau van interieurarchitecten de laatste jaren sterk achter gebleven bij dat van de architecten. De instelling van de Masteropleiding interieurarchitectuur beoogt niet alleen een kwaliteitsverbetering te bieden om aan de formele eisen te voldoen, maar er wordt ook geprobeerd het vak interieurarchitectuur uit het slop van de life style educatie te trekken. Terecht beoogt het kabinet kwaliteitsbevordering van de architectuur en streeft het daarbinnen naar een meer geprofileerde positie voor de interieurarchitectuur. Daartoe is dus een herziening van de wet uit 1987 in voorbereiding, die binnenkort aan de Tweede Kamer zal worden aangeboden. Overigens komt de HBO-raad nog dit jaar met een Position Paper als sectorplan voor het gehele kunstvakonderricht. De voortekenen zijn echter ongunstig.

Scenario

Het Platform Interieur, een samenwerkingverband tussen de diverse opleidingen op het gebied van interieurarchitectuur, de belangenorganisatie van interieurarchitecten, de Beroepsvereniging Nederlandse Interieurarchitecten BNI, de HBO-raad alsook de Stichting Bureau Architectenregister, polderde onder de titel 'Ruimte voor Verdieping' een beroepsprofiel voor de interieurarchitect nieuwe stijl in elkaar. Ook zijn er competentieprofielen en geïntendeerde leerdoelen voor de nieuwe Masteropleidingen interieurarchitectuur vastgesteld. Het is allemaal geen recept voor succes. Het rapport dat gaat over de noodzaak van een Masteropleiding interieurarchitectuur werd inclusief de nieuwe opleidingseisen op 1 april van dit jaar aan Rijksbouwmeester Liesbeth van der Pol overhandigd en na de accreditatieprocedure van de formele aanvragen voor de nieuwe Masteropleidingen gaan de opleidingen in 2010 van start. Het rapport Ruimte voor Verdieping gaat weliswaar over de noodzaak van een adequate Masteropleiding interieurarchitectuur, maar vooral de vormgeving ervan is goed en dwingend. Intuïtief verbeeldde vormgever Ingeborg Scheffers de problematiek door de materie binnenste te buiten te presenteren. De cover van het rapport zit aan de binnenkant. De pagina's zijn dubbel gevouwen met aan de binnenkant ervan gevelfoto's van gebouwen waarvan het interieur door een interieurarchitect is vormgegeven. De bladzijden zijn gedrukt op dun papier waardoor de foto's als silhouet doorschijnen terwijl er aan de buitenkant, de leesbare zijde, tekst en uitleg is over de ontwerpen. Zo illustreert de vormgeving van Ruimte voor Verdieping de moeizame positie van de erin verbeelde beroepsbeoefenaars. Immers, ' binnenste buiten' definieert met name een vorm van voorzichtigheid als het gaat om het strijken van hittegevoelige stoffen zoals kunstzijde.

3. Alternatieve opleidingsstrategie voor de titel van interieurarchitect

Alternatief

Geconfronteerd met de huidige economische tegenwind, ook in de wereld van architectuur en vormgeving, en bijgevolg de haast ongelimiteerde keuzemogelijkheden van opdrachtgevers als het gaat om vormgevers, designers, architecten en kunstenaars (Too Many Hopefulls For Too Few Positions), moet de beroepsgroep van interieurarchitecten voor het verbeteren van zowel de reputatie van het vak als de kwaliteit van de discipline veel meer oploeven, de vereisten aanscherpen en juist onconventionele opleidings-, her- en bijscholingsvormen proberen te formuleren in plaats van braaf Hogeschooltje spelen. En dat in een onderwijsmanagersidroom waarin iedereen (in goed nederlands) elkaar alleen maar zit op te naaien met het zogenaamd koersen op kennisindicatoren in de creatieve economie.

Goed beschouwd kent het kunstvakonderwijs maar één geïntendeerd leerdoel en dat is eigenzinnigheid of (in het contemporaine taalgebruik) authenticiteit. De overige leerdoelen of competenties waar studenten en docenten mee vermoeid worden, daar hoeven het beroepsveld noch de markt zich het hoofd over te breken. Eigenzinnige designers, zo weet elke bureaudirecteur, brandmanager of corporate consultant, onderschrijven het programma van eisen altijd, alleen wel op hun eigen manier. En precies dat definieert de kracht en kwaliteit van hun specifieke vormoplossingen. Want wat betekent eigenzinnigheid anders dan "dat wat een eigen zin heeft. Een eigen zin heeft zonder meer ieder ding op aarde. Iedere steen, elk grassprietje, iedere bloem, iedere struik en ieder dier groeit, leeft, doet en voelt enkel volgens zijn 'eigen zin' en daarop berust het dat de wereld goed, rijk en mooi is. Er zijn slechts twee arme, vervloekte wezens op aarde aan wie het niet vergund is om zo te zijn, zo te groeien, zo te leven en zo te sterven als de diep in hen verankerde eigen zin beveelt. Alleen de mens en het door hem getemde huisdier zijn ertoe veroordeeld om niet hun eigen zin te volgen"⁴.

⁴ Hermann Hesse, (oorspr.) Aus Sinclairs Notizbuch, Rascher Verlag Zurich, 1923

Eigenzinnigheid is zowel het kostbare kleinood van de designer, zijn verborgen parel in de akker, als de losse stoeptegel van beleidsmakers, belangenverenigingbehartigers en schooldirecties. Eigenzinnigheid in termen van oorspronkelijkheid en authenticiteit, dus die particuliere eigenschappen die op een **Academie van/voor Beeldende Kunsten** alle ruimte moeten krijgen, worden aan banden gelegd ter wille van het monitoren van het onderwijsproces, het evalueren van het leertraject of wat dies meer zij voor het maken van een zogenaamde kwaliteitsslag. Zo wordt het kleinood dat ongrijpbaar is gereduceerd tot een ijdele en populaire vorm, namelijk creativiteit, het lievelingswoord van zowel de ongeletterden als de kruideniers in verbeeldingskracht.

Creatief noemt men iemand die van tijd tot tijd iets leuks of aardigs bedenkt en er een paar vage eigen ideetjes op na houdt. Het beroep van ruimtelijk vormgever is helaas geen creatief, maar een verheven vak. In de jaren '50 van de wederopbouw tekenden onder andere Goed Wonen, Piet Zwart met Bruynzeel en grootmeesters als Martin Visser daarvoor. De ontwerper confronteert het grote publiek met de inhoud en betekenis van het begrip zin, m.a.w. dat wat het leven de moeite waard maakt. De designer laat talloos veel doorsnee mensen steeds opnieuw *zien* en *ervaren* wat het leven mooi en wat de ruimtelijke omgeving relevant maakt: toegepaste schoonheid. Ook de interieurarchitect staat op dit podium. Hij heeft niet alleen oog voor de menselijke maat, maar realiseert eveneens humane verhoudingen. De fysica en esthetica van het bouwen vinden immers hun voltooiing in functionaliteit.

Architectuur is geen object van belangeloze contemplatie, maar van (soms intensief) gebruik. Bij bouwen is veelal sprake van een opdrachtgever en gebruiker. En onder deze invalshoek komt de positie van interieurarchitect goed tot zijn recht⁵. Immers wie anders dan de interieurarchitect brengt het casco (bij nieuwbouw) of karkas (bij oud- en verbouw of renovatie) van de architectuur tot leven door allocatie van gebruiksfuncties? De interieurarchitect is in deze positie geen vormgever, stylist of organisatieadviseur (dat is de interieurarchitect soms ook) maar god⁶. Hij bezielt de dode materie van de architectuur. Volgens Simon Mari Pruys was het immers niet toevallig dat er op gestileerde architectuurfoto's geen hond te zien was. Hoe je het ook bekijkt, *het werk van de architect is niet af*. De interieurarchitect maakt het af; turnkey. Dit stelt dus het hiervoor gestelde bij, als zou de interieurarchitect een van de architect afgeleide en ondergeschikte positie innemen⁷.

⁵ Dit vraagt overigens ook een hoge sociale intelligentie en vereist scholing/ervaring om te werken op beslissingsniveau

⁶ Zie het bijbelboek Genesis voor God de Schepper die levensadem in dode materie blaast. Ook in het lopende Darwinjaar is de evolutietheorie nog niet echt doorgedrongen tot de kunstwereld die hangt aan het romantisch concept van de 'creatio ex nihilo' en de scheppende kunstenaar of vormgever.

⁷ Competitie tussen architect en interieurarchitect heeft minder met scheppings-, meer met geldingsdrang te maken; zeker als het auteurschap van een geslaagd werk als co-product op het spel staat. In de filmwereld kent men hoofd- en bijrollen. Maar een Gouden Palm voor de beste bijrol wordt waardevoller geacht dan een onbekroonde hoofdrol.

Strategie

In re futura wordt een wetenschappelijk *en* maatschappelijk verantwoorde MA studie Interieurarchitectuur gedomineerd door 'the law of selection'. Minstens tot 2025 zullen 3 van de 4 Hogescholen krimpen. Daarmee verandert de schaal van de zaak: geen groei-, maar een krimpscenario en bijgevolg geen volumevergroting, maar schaalverkleining bij voorkeur door defusering van 'advanced institutes' binnen mammoet Hogescholen. 'A sign of the times' is dat "dit kabinet voor het eerst ook een scherp oog voor schaalnadelen heeft" ⁸. In het kunstvakonderwijs heeft zich een relatie afgetekend tussen schaal en kwaliteit en die is 'hoe groter, hoe minder'. Schaalverkleining is een uitstekend instrument om de gangbare duplex ordo van inzetten op zowel kwantiteit als op kwaliteit te doorbreken, dit ten gunste van maar één inzet: focus op kwaliteit. Gedreven door een kwantitatief financieringsstelsel en bekostiging per caput/input; beloning per caput/output- staat de kwaliteit van het kunstvakonderwijs al te lang onder druk of laat te wensen over, visitaties of doorlopende evaluatielijnen ten spijt.

⁸ Ronald Plasterk, minister OCW in het NRC Handelsblad 27 mei 2009 pag.7

De onderwijsmantra van nu en morgen moet zijn " **kwaliteit door selectie en kleinschaligheid**". In Nederland is er, met inbegrip van landelijke spreiding, ruimte voor ten hoogste 3 of 4 op MA niveau voortgezette opleidingen tot interieurarchitect. Houden we daarbij Rotterdam in het vizier dan maakt een verzelfstandigd Piet Zwart Instituut (kortom gedefuseerd van de WdKA/Hogeschool Rotterdam) een goede kans, op voorwaarde dat het idee van een sterontwerper of zogenaamd Master designer in de structuur van de opleiding geïntegreerd wordt. Volgens Ellen Lupton is het ruimtelijk ontwerp "critical thinking married to practical action" ⁹. Adequaat onderschrijft deze omschrijving de wenselijkheid, of beter noodzakelijkheid, van een tweekoppige leiding van de hier geschetste MA opleiding: zowel een Course Director alsook een Academic Tutor, waarbij de eerste verantwoordelijk is voor het innovatief-conceptuele niveau van de opleiding en de tweede voor het wetenschappelijk-didactisch gehalte ervan. Daarenboven verdient de opleiding het om een werkplaatsachtige structuur te krijgen met een roulerende staf van gast- en vaste docenten die gerecruteerd worden uit zowel het beroepsveld als de academische wereld. Methodisch wordt het curriculum van de MA interieurarchitectuur opleiding gedefinieerd door het principe van de Jacobs ladder: geen verdieping van de studiestof per onderwijsmodule maar graduele en geleidelijke opbouw en verheffing van stof¹⁰ en thematiek op basis van het klassieke Meester-gezel model¹¹; dit van de simpele ruimtelijke oppervlaktemeting tot aan het hoogste niveau van ideevorming en conceptontwikkeling, 'the Heaven of Heavens of all Art and Architecture' ¹².

⁹ Ellen Lupton, Curator of Contemporary Design Cooper Hewitt National Design Museum and co-author of ' Design Your Life: The Pleasures and Perils of Everyday Things'.

¹⁰ Vergelijk Jurgen Beij's visie - langzame en organische groei- op het design onderwijs; vlagplantsessie no2 www.designplatformrotterdam.nl

¹¹ Zie de visie van Hella Jongerius, de vlagplantsessie no2; www.designplatformrotterdam.nl

¹² Wallace Stevens, The Necessary Angel, 1951

Peter Kattenberg studeerde godsdienstwetenschap, kunstgeschiedenis en Visual Arts in Leiden en New York. Hij is kunstenaar en docent; o.a. aan het Piet Zwart Instituut / MA Retail & Interior Design, Rotterdam, 2004-2007; 2008 als Course Director en in 2009 gastdocent aan de Design Academy / Living, Eindhoven.